

імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020. № 3 (123). С. 315–319. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719944/>

7. Піддячий М.І. Сутність формування компетентностей старшокласників. *Пед. думка*. 2019. С. 69–72. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718737/>

Марія ПОЧИНКОВА
(Полтава, Україна)

РОЛЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ГРОМАДЯН¹

Сьогодні війна в Україні відбувається не тільки за її території, а й за демократію та розуми наших громадян. Противник воює не лише на теренах нашої держави, але додає значних зусиль для ведення інформаційної війни. Отже, перед українським суспільством постає дві надскладних проблеми: утримати й повернути втрачені території та залишитись на шляху демократії з адекватним розумінням того, що відбувається.

Вирішення цих завдань можливо лише за умов сформованості критичного мислення в громадян нашої держави, адже саме воно є одним з найкращих способів формування громадянської позиції й боротьби з інформаційною агресією.

Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі теорії критичного мислення (В. Кремень, О. Поментун, С. Терно, О. Тягло, J.A. Braus, A. Crawford, J. Dewey, P.A. Facione, D. F. Halpern, W. Huit, D. Kanheman, M. Lipman, J. Makinster, S. Mathews, R. Paul, E.W. Saul, W. G. Sumner, N. Taleb, A. Tversky, D. Wood та ін.) доводять, що його формування – це тривалий процес, який має бути спеціально організованим, цілеспрямованим і систематичним.

Найбільш ефективним він стає за умов упровадження спеціальної технології формування критичного мислення саме в освітній процес. Законом України «Про освіту» визначено її мету, що полягає у «всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1].

Зараз Україна, як ніколи, потребує свідомих, активних громадян, які вміють і хочуть розбудовувати демократичну державу, впевнено крокувати до вступу в Євро-

---

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Національного фонду досліджень України за проектом 2021.01/002.

пейський союз. Найбільшу відповідальність щодо формування громадянської компетентності наших співвітчизників покладається саме на заклади освіти всіх рівнів.

Перші кроки з реалізації цього завдання вже зроблені. Нашу увагу привертає платформа Програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа», де розміщено «Тулбок для вчителів» [2], що представляє собою біля тисячі вправ для вчителів-предметників, які «допомагають поєднати громадянську компетентність із предметними знаннями». З одного боку, вправи ґрунтуються на технології розвитку критичного мислення, вони покликані: «ефективно структурувати й аналізувати вивчене», «висловлювати власну точку зору», «сприяти об'єктивному аналізу та прийняттю кращих рішень», «уміння співпрацювати» та ін. З іншого – формують активну громадянську позицію в демократичній державі: «визнання цінності демократії», «цінувати важливість недискримінаційної мови», «усвідомлення, що кожна людина має право на гідне життя», «права людини завжди слід захищати й поважати» тощо.

Як бачимо з цього прикладу, формування критичного мислення й громадянської компетентності в Новій українській школі йдуть поруч у тісній взаємодії: за допомогою технології розвитку критичного мислення формується громадянська позиція й, власне, критичне мислення.

Така робота не закінчується навчанням у школі, вона має логічно продовжуватися в закладах передвищої й вищої освіти, а також у системі післядипломної освіти, з акцентом на специфіку професійної діяльності. Відзначимо, що вища школа також активно впроваджує курси критичного мислення в освітні програми підготовки майбутніх фахівців, використовує технологію розвитку критичного мислення в освітньому процесі, створенні навчально-методичного забезпечення тощо.

Певні прогалини спостерігаємо в процесі формування критичного мислення громадян, які вже здобули освіту, оскільки ця категорія є найбільш вразливою з позиції критичності мислення: потерпає від інформації агресії, давно завершили навчання, ще до активного впровадження технології розвитку критичного мислення в освітній процес тощо. Ця проблема частково вирішується доволі якісним контентом, представленим у неформальній освіті (онлайн-платформи EdEra, Prometheus, ВУМ online та ін.), що спрямований переважно на педагогів та бібліотекарів. Однак, вважаємо, що короткострокові курси не дозволяють сформулювати критичне мислення на достатньому рівні, тому необхідною є розробка вільних спецкурсів для широкого кола громадян.

Отже, провідна роль у формуванні критичного мислення громадян нашої держави лежить саме на закладах освіти всіх рівнів, що зумовлено метою освіти, визначеною в Законі України «Про освіту», нагальною потребою у формуванні такого мислення у різних вікових категорій з урахуванням освіти й життєвого досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Тулбок для вчителів. Програма підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа». URL: <https://www.schools-for-democracy.org/onlain-resursy/toolbox/nadykhaisia-i-tvory> .